Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

ЗАМАН

Геуюрге кюн, этыйыкъ ай (октябрь), 18, 2022 жыл

№ 124 (21169)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Кенгеш

Казбек Коков «Жолла 2022» халкъла аралы кёрмючге къатышханды

Жол мюлкде урунгганланы кюнлерини аллында Россей Федерацияны Транспорт министерствосуну болушлугъу бла Къазанда «Жолла 2022» деген халкъла аралы энчи кёрмюч бардырылгъанды. Анга Россейни жол-мюлк транспорт комплексини келечилери эм ол жаны бла халкъла аралы экспертле, илмуну эм бизнесни адамлары къатышханды.

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** коллегалары – россейли регионланы башчылары бла бирге «Жол мюлкню тутхучлу айнытыу» деген пленар кенгешге эм Россей Федерацияны Къырал советини «Транспорт» комиссиясыны жыйылыууна къатышханды.

Россей Федерацияны Президенти **Владимир Путин** пленар жыйылыугъа къатышханлагъа алгъышлау сёзюн жибергенди, ол анда адамланы жашаулары качестволарын игилендириуде, къыралны экономикасын эм хар регионну айнытыуда жол мюлкню магъанасын энчи чертгенди. Къыралны Башчысы жол мюлкде урунгганланы ишлерине бийик багъа бергенди. РФ-ни Правительствосуну Председатели **Михаил Мишустин** видео бла этген сёзюнде россейли жолланы андан ары айнытыуну юсюнден айтханды. Президентни буйругъу бла беш жылны ичинде жол мюлкню айнытыу бла байламлы планнга кёре, ары бир ненча минг мероприятие киреди. Битеу да белгиленнген ишлени тамамлргъа 13 триллион сом бёлюннгенди, ол ырысхылагъа 100 минг километр жолну ишлерге эм жангыртыргъа боллукъду. Къыралны ичинде Санкт-Петербургдан тебиреп Владивостокга дери уллу транспорт жолла ишленирикдиле.

РФ-ни Правительствосуну Председателини орунбасары **Марат Хуснуллин** жыйылыугъа къатышханланы аллында сёлеше, Росавтодор бла этиллик келишимге хар регионда беш жылны ичинде тамамланырыкъ ишлени планы кирликди, анда муниципал эм регион жолланы айнытыугъа аслам эс буруллукъду, дегенди.

Марат Хуснуллин жол мюлкге толу оноу эм тамамланнган ишлеге тынгылы контроль этерча бирикген система къураргъа кереклисин айтханды. Жыйылыугъа къатышханлагъа жол мюлк бёлюм санкцияланы кезиуюнде ишлени къалай бардырыргъа кереклисин айтханды. Дагъыда магъаналы къырал жолланы айнытыугъа, стратегиялы къырал программаланы къыйматлы хайырланырыгъа, жол мюлк фондлагъа, кадрла бла соруулагъа эм транспорт жаны бла билим бериу системаны айнытыугъа, автотуризм эм аны бла байламлы жоллада онгланы къураргъа тийишлисича эс бурургъа кереклисин айтханды.

Жолчула болдургъан бек уллу жетишимге жоллада авариялагъа тюшгенлени саны иги кесекге азая баргъаны саналады, ол саннга адамла ёлген кезиуле да киредиле. Ол болум жолла кёпден-кёп бола эм автомашиналаны жюрюулери терклене баргъанларына да къарамай сакъланады. Быллай ахшы шартла арт эки жылда Къабарты-Малкъарда бардыла.

Марат Хуснуллин «Къоркъуусузлу качестволу жолла» миллет проект 2035 жылгъа дери бардырыллыкъды, дегенди. Ол проектни эм башха жол программаланы чеклеринде Къабарты-Малкъарда юч жылны ичинде норматив халгъа 600 километрге жуукъ автомобиль жол келтирилгенди. Быйылгъы жылда башда сагъынылгъан халгъа 170 километр регион эм жер-жерли жол келтирилирге керек эди, ол санда 134 метр кёпюрле тургъан жерле эм 70 километрде чыракъла жанарча этилликди. Белгиленнген ишлени асламысы тамамланнгандыла, объектлени асламысы болжалдан алгъа хайырланырча болгъанды.

«Жол мюлкде къурулуш ишлени бардырыу регионну экономикасын айнытыуда уллу магъананы тутады. 2023 жылгъа бизни республикада жол ишлени бардырыугъа 4,4 миллиард сом бёлюнюрюкдю. Миллет проектни чеклеринде 70 километр автомобиль жол эм 261 километр кёпюрле болгъан эм ётген жерле норматив халгъа келтирилликдиле. Дагъыда регионну эсебинде болгъан 30 километр автомобиль жолну эки жанында чыракъла орнатыллыкъдыла. Андан сора да, «Регион эм жер-жерли магъанасы болгъан автомобиль жолланы айнытыугъа себеплик этиу» федерал проектни чеклеринде 23,8 километр автомобиль жол эм «Эллени комплексли айнытыу» къырал программагъа кёре алты элде 18,6 километр жол тап халгъа келтирилликди. Гитче шахарларыбызны орамларында тапландырыу ишлени андан ары тохтатмай бардырлыкъбыз», – дегенди Казбек Коков жыйылыуну юсюнден кесини оюмун айта.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Оноу

Жаулу битимле ёсдюрюучюлени онгдурлукъдула

РФ-ни Правительствосу жаулу битимлени – чёплеуню, рапсны, сояны, лённу эм башхаларын ёсдюрюню тирилтирча 4,8 миллиард сом къоратыргъа умутлуду. Правительствону Председатели Михаил Мишустин аны бла байламлы оноу этгенди алгъаракъда.

«Бу ишлеге быйыл битеу да 4,8 миллиард сом жиберилликди. Ахчаны 43 регионнга юлеширге дейдиле. Ол быллай жаулу битимлени ёсдюрюу эм жарашдырыу бла кюрешген энчи предпринимательлеге бла предприятиялагъа берилликди», – деп айтылады Правительствону пресс-службасыны билдириюунде.

Алай бла бу ахчаны хайырындан сояны, рапсны, чёплеуню эмда лённу производствосу 1,74 миллион тоннагъа кёбейирге керекди. Иш кеси да «АПК-ны продукциясыны экспорту» деген федерал проектни чеклеринде бардырыллыкъды.

«Бу оноу бла мюлклени онгдурургъа умут этебиз. Ала келир жыл быллай битимлени ёсдюрген жерлерини ёлчемин азайтмазгъа амал табарыкъдыла, алыучулагъа уа рынокда продукцияны саны бай боллукъду», – деп белгилегенди Мишустин.

Эл мюлк

Тирлик жыядыла, урлукъ да себедиле

КъМР-ни эл мюлк министри Хасан Сижажев бу министерствону Жамауат советини кенгешине къатышханды. Жыйылыуда агропромышленность сферада болумну эмда аны быйыл ал сегиз айда ишини эсеплерини юсюнден сёлешиннгенди.

«Шёндю мюлкледе картоф, кёгет, жемиш жыйыу барады. Аграрийле мирзеулюк нартюхню, чёплеуню да орадыла. Аны бла бирге кюзлюклени урлукъларын себедиле. Ол а: будай, рапс, арпа, мал ашха жараулу битимле. Тергеулеге кёре ала бары да 60 минг гектарны аллыкъдыла быйыл. Шёндюге дери онюч минг гектарда иш тамам этилгенди. Алай бла битеу белгиленнген ишлени заманында бошаргъа умут барды», – дегенди Хасан Сижажев.

Ал сегиз айны ичинде кёрюмдюлени юсюнден айтханда, министр эл мюлк производство 3,7 процентге кёбейгенин белгилегенди. Ол кеси да былтыргъы кёрюмдю бла тенглешдиргенде. Ахча бла тергегенде, продукциядан 29,6 миллиард сом багъасына чыгъарылгъанды.

Малчылыкъда да айнытыу эсленеди дерчады. Сагъынылгъан кезиуде мюлклени бар тюрлюлеринде 4,3 процентге аслам эт чыгъарылгъанды. Дагъыда 3,1 процентге кёбюрек сют сауулгъанды, жумуртхаланы ёлчеми да 2,6 процентге кёбейгенди.

Ахырында министр былай дегенди: «Къабарты-Малкъар республиканы агропромышленность комплекси битеу белгиленнген борчларын толтурургъа таукелди. Битимчиликде, малчылыкъда, ашазыкъ эмда жарашдырыучу промышленностьлада иш тири барады».

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Саулукъ

Терк медицина болушлукъ бериуге – жангы улоула

Къабарты-Малкъаргъа терк медицина болушлукъ этген онтёрт автомобиль алынгганды, аладан онекиси «В» классды битеупрофильли машиналадыла, экиси да – «С» классды реанимобильледи. Медицина учреждениялагъа автомобильлени бериуге республиканы Правительствосуну башчысыны орунбасары Марат Хубиев бла саулукъ сакълау министрини орунбасары Марат Кармов къатышхандыла.

Марат Кармов билдиргенича, автомобильле къырал иеликге алынып, Къырал автоинспекция органлада эсепге салынгганларындан сора, Зольск, Май, Бахсан, Прохладна, Терк, Чегем, Черек районланы, Заюковону ара район больницаларына, Лескен эм Урван районла аралы кёп профильли больницагъа, Нальчикни терк медицина болушлукъ этиу станциясына берилликдиле. Реанимобильле Республикалы сабий клиника больницагъа бла Катастрофала медицина эм терк медицина болушлукъ этиу арагъа ётдюрюллюкдюле.

Эсеплеге кёре, арт юч жылны ичинде регионда санитар транспортну паркы 58 единицагъа жангыртылгъанды, ол санда 45 автомобиль терк медицина болушлукъ этиу «В» классдыла, онючюсю да – «С» классды реанимобильледи. Марат Хубиев эсгертгенича, терк медицина болушлукъ этген машинала республикагъа дайым алына турадыла. «Санитар транспортну жангыртыу Россейни Президентини оноууна, Россейни Правительствосуну 2022 жылны 24 августундан 2406-р-номерли буйругъуна тийишлиликде къыралда автомобиль промышленностьха себеплик этиуню чегинде бардырылады. Бизни субъектни юсюнден энчи айтханда, медицина автопарк 70 процентден асламгъа алышындырылгъанды. Бюгюн службалада хайырланыуда 140-дан аслам автомобиль бардыла, районларыбызда бла шахарлада экстренный медицина болушлукъ этиу машинала бла жалчытыуда жаны бла чурум жокъду. Республиканы Башчысы Казбек Коков медицина сообществогъа, аны проблемаларына къайгъырады, себеплик да этеди. Энди муратыбыз саусузгъа жетиуню заманын не къадар къысха этергеди, аны магъанасы бек уллуду», – дегенди ол.

Медикле айтханларыча, автомобильледе ИВЛ-аппаратла, кардиографла, шинала, медицина болушлукъ керек адамгъа къарар ючюн битеу керекле бардыла. Ала, талай организациялада терк медицина болушлукъ этген машинала эскиргенлерин чертип, саулукъ сакълаугъа быллай эс бёлюннгени, этилген мадарланы хайырындан саусузлагъа къарауну качествосун кётюрюрге онг чыкъгъаны ючюн ыразылыкъларын билдиргендиле.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Жазылыу - 2023

Почтагъа барыргъа унутмагъыз

Сыйлы жамауат! 2023 жылны биринчи жарымына жазылыу кампания башланнганды. Сиз «ЗАМАН» газетге почтаны битеу бёлюмлеринде жазылыргъа боллукъсуз. Ана тилибизде чыкъгъан жангыз газетибизни хурметин кёрюрсюз деп бек ышанабыз.

Алты айгъа жазылыуну багъасы **801 сом бла 72 капекди.**

Изданиябызны интернетде бу адресин **https://podpiska.pochta.ru/press/** ачып, ол магъаналы жумушну алай тамамлргъа боллукъду.

Бизни индексибиз – П 5893

Къармашыулукъ — 2 бет

Тёрт жыл мындан алгъа Аттасауланы Ахматны жашы Тахирни башламчылыгъы бла «Къара-Суу» табийгъат заказникни жеринде «Бабугент Т» маркалы минерал сууну шешалагъа къуйгъан завод ачылгъанды.

Чыранладан чыкъгъан суула

Белгилеу — 3 бет

Даражалы ат, саугъала, гюлле да

Бу кюнледе Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театрда КъМР-ни илмусуну сыйлы къуллукъчусу, филология илмуланы доктору, гуманитар тинтиуле бардыргъан институтну къарачай-малкъар адабият бёлюмюню тамата илму къуллукъчусу Биттирланы Тамараны юбилейине жораланып, къууанчлы ингир болгъанды.

Ыспаслау — 4 бет

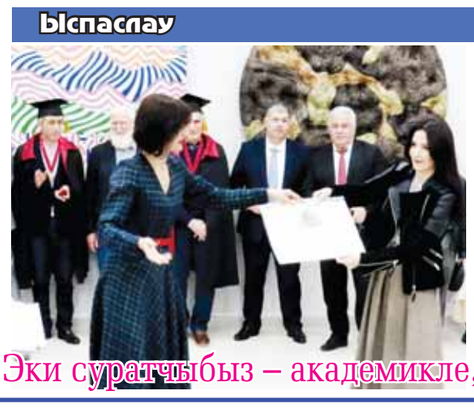

Къабарты-Малкъарны Миллет музейинде къууанчлы да, саугъалы да жыйылыу баргъанды. Россейни художестволу академиясы Къабарты-Малкъарны Художниклерини союзу бла бирге республиканы 100-жыллыгъы бла байламлы бардырылгъан конкурсда хорлагъанланы хурметлегендиле.

Эки суратчыбыз – академикле, сегизи уа – саугъалыла

Парламент

Юйлени жылытыучу кезиуге тынгылы тюберча

КъМР-ни Парламентини президиумуну кезиулю жыйылыуунда «правительстволу сагъатны» чеклеринде отлукъ-энергетика комплексни предприятиялары кюз арты-къыш кезиуге къалай хазырланнганлары сюзюлгенди.

Къурулуш эм жашау журт-коммунал мюлк министр **Алим Бербеков**, депутатланы аллында сёлеше, жылытыу кезиуге хазырланыугъа 739,5 миллион сомгъа жууукъ берилгенин, 11 октябрьге айтханда, андан 676,3 миллион сомдан асламы къоратылгъанын билдиргенди. Бюгюнлюкде кёп къатлы юйле барысы да жылытыугъа хазырдыла – 2584 мекям.

Районланы бла шахарланы жер-жерли администрацияларыны башчылары жашау журтланы хазырлыкъларыны паспортларына къол салып, 1 сентябрьге дери министерствогъа жибергендиле. Котельняла, жылыу эм суу ызла республикада барысы да хазырдыла. Нальчикде уа 66 котельнядан 62-си, жылыу ызланы 274 километринден 257,5 километри излемлеге келишдирилгендиле.

Министр билдиргенича, бюджет сфераны мекямлары, социал сфераны объектлери да жорукъланы толтургъандыла. Жашау журт-коммунал комплексни объектлеринде аварияланы болдурмаз ючюн районлада энчи диспетчер къауумла ишлейдиле.

Экология, технология эм атом надзор жаны бла федерал службаны Кавказда управлениясы бёлюмюню таматасы **Сергей Пеганов** да сёлешгенди жыйылыуда. Ол белгили этгенича, организацияны къуллукъчулары муниципал къуралыулада жылытыу кезиуге хазырланыугъанлары да сюзюлгенди, ала барысы да излемлени толтургъанлары ачыкъланнганды.

Докладчы бу кезиуге кёп къатлы юйлеге башчылыкъ этиу компанияла да хазырланыргъа керек болгъанларын эсгертгенди. Алай аладан бирлери бу ишге жууаплы кёзден къарамайдыла.

– Администрацияла бу жанына да эс бурургъа керекдиле. Жорукълагъа тийишлиликде, кёп къатлы юйлеге башчылыкъ этиу компанияланы хазырлыкъларыны паспортлары болмаса, муниципалитетни ишине берилген багъа да тюрленирге боллукъду,-деп чертгенди ол.

Депутатланы соруулары кёп болгъанды. Бюджет, налогла эм финанс рынокла жаны бла комитетни башчысы **Михаил Афашагов** жылытыу кезиуге кемчиликле бла хазырланнган организацияланы жууаплылыкъларын билирге сюйгенди. Алим Бербеков айтханыча, организация, ол къырал неда энчи иели болгъанына да къарамай, борчларын толтурургъа керекди.

Урунуу, социал политика эм саулукъ сакълау комитетни башчысыны орунбасары, ЛДПР фракцияны таматасы **Владимир Безгодько** осал халгъа келген жылыу ызланы алышыуну юсюнден айтханды.

Къурулуш, жашау журт-коммунал мюлк эм отлукъ энергетика жаны бла комитетни таматасы **Руслан Токов** а ЖКХ-ны тапландырыу жаны бла магъаналы жумушла толтурулгъанларын белгилегенди. Болсада аланы асламы эски болгъанды, инженер оборудование осал халгъа жетгенди. Ол а коммунал жумушланы толтуруугъа чырмайды, аны хатасындан жылыу ызлада зырафлыкъ ёседи, предприятияланы борчлары да кёбейедиле.

Кенгешге къурулуш, ЖКХ эм ТЭК министрни кенгешчиси **Борис Балагов** да къатышханды эмда соруулагъа жууапла бергенди.

«Правительстволу сагъатха» хазырлана, профильли комитет ишчи тюбешиуле, сёлешиуле бардырып, кемчиликлени кетериу жаны бла эсгертиулени хазырлагъанды. Депутатла, сюзюлген соруу бла байламлы оюмларын айтып, аны къабыл кёргендиле.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

***

Президиумда уа башха соруулагъа да къаралгъанды. Депутатла Парламентни кезиулю пленар жыйылыуун 27 октябрьде бардырыргъа келишгендиле.

«2023 жылда КъМР-де урунуу рынокну болумуну коэффициентин тохташдырыуну юсюнден» республикалы законну проектин сюзгендиле. Дагъыда федерал законланы проектлерине, законодательный башламчылыкълагъа да къаралгъанды. Алада сабийлени саулукъларына эм айныуларына заран салгъан билдириуледен къоруулауну, къырал эм муниципал жумушланы толтуруну, инсанланы саулукъларын сакълауну юслеринден баргъанды сёз.

Тюрлю-тюрлю сферада урунгъанланы КъМР-ни Парламентини Сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден оноу да чыгъарылгъанды.

Къармашыулукъ

Чыранладан чыкъгъан суусап суула

Тёрт жыл мындан алгъа Аттасауланы Ахматны жашы Тахирни башламчылыгъы бла «Къара-Суу» деген табийгъат заказникни жеринде «Бабугент Т» сатыу маркасы болгъан минерал буз сууну шешалагъа къуйгъан завод ачылгъанды. Сууну келген жери Шимал Кавказны эм уллу чыранларындан бири Мижирги чырандан башланады, кеси да жерни башына чыкъгъан шаудан болмагъанлай, суу къаяны ичинде табийгъат кеси этген ыз бла келеди.

Биригиу бюгюнлюкде таза буз эм орта газы болгъан сууланы пластмасс шешалада чыгъарады. Чекленнген онглары болгъан «Таза суу» акционер общество эсепде Къабарты-Малкъар Республикада жюрюйдю. Биригиуню баш борчу спирти болмагъан минерал эм башха сууланы тюрлю-тюрлю шешалагъа къуюп чыгъарыуду.

Къабарты-Малкъар Республиканы Экспортха себеплик этген арасыны себеплиги бла биригиуге 2019 жылда Къытайда бардырылгъан «SIAL China2019» уллу кёрмючге къатышыргъа онг чыкъгъанды. Анда этилген келишимге кёре, акционер общество «Бабугент» минерал буз сууну ол къыралны «MV Lack & Karosserie GmbH» фирмасы бла келишим этип, ары жиберип турургъа оноулашхандыла. Андан сора биригиу башда сагъынылгъан араны болушлугъу бла Тегеранда эм мюлк промышленностьну аш-азыгъы, технологияла эм оборудование деген 26 халкъла аралы кёрмючге эм Санкт-Петербугда аш-азыкъ бла байламлы 29 халкъла аралы уллу экономика форумгъа къатышханды.

Биригиу чыгъаргъан сууапла тенгизден 881 метр бийикликде орналгъан Къабарты-Малкъар Республиканы Черек районуну шауданындан алынады. Ол Шимал Кавказны «Къара-Суу» бийик-тау заказнигинде орналыпды, деп билдиргенди Къабарты-Малкъар Республиканы Экспортха себеплик этген арасыны келечиси Оксана Хабачирова.

Профессионалла

Сайлагъан усталыгъына сукъланырча кертилик

Къайсы малдан да хайыр алыу анга къарагъанынга, берген ашынга, суунга кёре болады. «Малны сютю тилиндеди» деп эрттегилиле бошдан айтмагъандыла. Ма аны себепли фермада ишин билген, хар не гитче затха да жютю кёзю бла къарагъан уста специалист керекди. Ол а, сёзсюз, билимли зоотехникди. Къалай-алай десек да, предприятияда болумну толу билген а тынч жумуш тюйюлдю, анга да къарамай, зоотехникни усталыгъы, билими бек кереклидиле.

Бу материалда мен аллай специалистледен бири Тохаланы Жабраилны жашы Музафарны юсюнден айтыргъа сюеме. Ол республиканы Чегем муниципал районуну эл мюлк управлениясында жер эмда мюлк жаны бла баш специалистди. Бу ишде бет жарыкълы урунгъанлы элли жылгъа жууукъ болгъанды. Чегем районда, республиканы башха эллеринде да малчылыкъны айнытыугъа уллу къыйын салгъан специалистледен бириди, РФ-ни эмда КъМР-ни Эл мюлк министерстволарыны кёп сыйлы грамоталарына, бюсюреу къагъытларына, башха саугъалагъа да тийишли бола келгенди.

Таулу элледе жашагъанла не заманда да малла тутуп, аладан тюшген хайыр бла баш кечиндиргендиле. Тохаланы юйюрлери да аладан бири эди. Музафар гитчелей окъуна маллагъа къарагъанды. Абаданыракъ болгъанда уа, чалгъыгъа чыкъгъанды, тик тау сыртла бла биченни элге тюшюргенди. Мектепде окъууун бошап, инсан борчун толтура, аскерге баргъанды. Эки жылны къуллукъ этип къайтхандан сора, Нальчикде эл мюлк академиягъа кирип, зоотехния жаны бла бийик билим алгъанды.

Биринчи заманда ол туугъан эли Хушто-Сыртда «Родина» колхозда къойчу болгъанды, ызы бла къой-товар фермагъа башчылыкъ этгенди. Къайсы ишде да иги жаны бла атын айтдыргъан таулу жашны эллилери эл Советге башчыгъа да айыргъандыла. «Бу ишни тамамларгъа эсимде да жокъ эди, алай эллилерим бирден тилегенде, угъай деялмагъанма», – дейди Музафар. Ол жумушну да адам чурум тапмазча толтургъанды.

Районда зоотехния ишни тынгылы билген специалист керек болгъанда уа, аны ары чакъыргъандыла. Къайда урунса да, артыкъ уллу чырмаулагъа тюберге тюшмегенди анга. Адамла бла сёлеше, кимге да жол таба билгени, тюз оноу этгени, таза ниетлилиги анга уллу себеплик этгендиле. Зоотехния ишни кеси да бек жаратханды. Ол малланы сюйгенди, аланы юсюнден кёп да билгенди.

Республикада мюлкле чачылгъынчы аны иши бек кёп эди, жууаплылыгъы да уллу болгъанды. Управлениянны бёлюмюнде тёрт адам ишлегенине да къарамай, эрттенликде-эртте районну мюлклерине барып, анда маллагъа,

аланы тургъан жерлерине, ашларына, берген сютлерине да къараргъа, тинтирге, андан сора уа , ингирликде ала кютюуден къайтып келгенден сора да, биягъы башда айтылгъан жумушланы тамамларгъа керек болгъанды. Кёп кюнледе анга солуусуз ишлерге да тюшгенди. Байрамланы, шабат, ыйых кюнлени уа айтмай окъуна къояйыкъ. Бютюнда къыйын кезиуле уа жылны жаз башында бла кюз артында эдиле. Не медет, эл мюлкде ишлегенлени солуу кюнлери хазна болмайды.

– Управлениянда ишлеп башлагъан биринчи жыллада жаз башында, кюз артында да колхозлагъа, совхозлагъа барып, мал ашланы къалай хазырлагъанларына, малла къышдан къыйналмай чыгъарыкъларына бла къаллыкъларына, биченни халына да къараргъа тюшгенди. Малланы къолдан урлукъландырыугъа да бек уллу магъана бергенбиз. Аладан сора да, кёп башха борчла бар эдиле. Сютню кёп да, татыулу да болуруна бек сакъ эдик. Жаланда аллайдан хайыр чыгъарыгъын билгенбиз. Аны себепли ишибиз айыплы болмаз ючюн, къолубуздан келгенни аямагъанбыз, – деп эсгереди Музафар.

Бусагъатда хал тюрленгенине да жарсыйды ол. «Алгъыннгы колхозла, совхозла бла бюгюннгю фермер мюлклени аралары, чыгъаргъан продукциялары ючюн жууаплылыкълары да атлы бла жаяу кибикдиле», – дейди. Аны бла бирге Тоха улу хунерли эмда жууаплы мюлк башчыла болгъанларын да чертеди. «Ахшы оноучула, тюз ниетли иеле къурау ишден башлап технология амалланы сингдириуге дери кёп жумуш тамамлайдыла, алгъа продукциялары тынгылы болурча этерге итинедиле. Жетишимлилени уа зоотехникча специалистле бла къаты байламлыкъда ишлегенлери туурады», – дейди.

Зоотехникни иши маллагъа къарау бла чекленип къалмайды. Ала кёп жазыу иш да бардырадыла, кварталгъа, жылгъа да планла жарашдырадыла, чыгъаргъан продукцияларыны хайырына багъа бередиле, малланы къолдан урлукъландырыу, къумаландырыу иш бла, алыннган тёлю саулукълу болур ючюн да къаты кюрешедиле, мал ашланы, жайлыкъланы тап хайырланыуну оноуун этедиле, сёзсюз, урунгъан адамны болумун да унутмайдыла.

– Республиканы Эл мюлк министерствосунда кёп жылланы ишлегенме. Тохаланы Музафарны да бек уста таныйма. Аны хайырындан Чегем районда иги кесек заманны малчылыкъ алчы бёлюмледен бири болуп тургъанды. Ишин билген, аны тынгылы тамамлагъынчы тынчаймагъан адамды Музафар. Районда малчылыкъны айнытыугъа уллу къыйын салгъандан сора да, энчи иели фермер мюлкле ачыла башлагъанларында, аланы къураугъа да юлюшюн къошханды. Билимли специалистди,-дейди Жаникаланы Суфиян.

– Бусагъатда тау элледе окъуна малла тутханла аздыла. Сёз ючюн, Шалушкада тууарла, къойла кёп санда тутхандыла. Бусагъата аланы маллары кютген талада кёп къатлы юйле ишлене тургъанлары бла байламлы, кютер жер болмай къалгъанды. Аны ючюн а шалушкачыланы кёплери малларын къурутхандыла. Юйле - ол игиди, алай алада жашарыкъ адамла сют, айран, жау, бишлакъ, къаймакъ, эт дегенча затланы тапмай къалсала уа, кимге да артыкъ хычыуун болмаз, – дейди зоотехник.

Музафар эл мюлкде кёп жылланы урунуп, аны болумун адамдан эшитип угъай, кеси кёзю бла кёрюп, билип айтады ол затланы.

Шёндю Тоха улуну ишини асламысы къагъыт жазыу бла байламлыды. Алай ол кабинетден оноу этерге сюйгенледен тюйюлдю. Ол фермер мюлклени башчылары бла терк-терк тюбешеди. Ала чакъырсала, барып, ишни эбин кёргюзтюрге, мал ашланы хазырлауда эмда малланы багъыуда, къолдан урлукъландырыуда билген амалларына юйретеди. Ол кесини зоотехния жаны бла уллу эмда кёпжыллыкъ сынауун жаш тёлюге да къызгъанмай береди. Аладан а жаланда тёзюмлюкню, ишге сюймекликни излейди.

Музафар, чынтты эр кишича, юй да ишлегенди, терек бахча да къурагъанды, юй бийчеси Доттуланы Алийни къызы Лариса бла эки жаш да ёсдюргенди. Экисини да бийик билимлери барды. Жашла бирер жерде бет жарыкълы урунадыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Байламлыкъла

Къабарты–Малкъар къырал университетни бла Эрмитажны араларында байламлыкъ бизни республикада жаш тёлюге деп къуралгъанды, аны чеклеринде билим бериу эм жарыкъландырыу проектле бардырыллыкъдыла. Бу кюнледе, университетни токъсанжыллыгъына аталып, вузда Эрмитажны кюнлери ётгендиле.

Къабарты-Малкъар къырал университетде – Эрмитажны кюнлери

Эрмитажны археология бёлюмюню орунбасары Юрий Пиотровский айтханнга кёре, алгъын музей регионлада жаланда кёрмючле къурай эди, ара ачылгъанлы уа уллу проектле этерге, кёбюрек студентлени, школчуланы къатышдырыргъа онгла чыгъадыла. Аны бла бирге кёрмючле да боллукъдула. Бу огъурлу иш, маданият жаланда Москвада, Санкт – Петербургда эм башха уллу шахарлада болуп къалмай, гитче шахарлада да сезилсин, жаш тёлю битеу уллу къыралыбызда атлары айтылгъан адамланы билсинле деген ахшы умутла бла къуралгъанды. Жарсыугъа, Россейде маданият дуниясында бирлик болмагъаны ючюн, аны кючю юйретиу ишде хайырланмай тургъанды.

«Эрмитаж Къабарты – Малкъарда университет бла байламлыкъны 2016-чы жылдан бери жюрютеди, бизни археологларыбыз мында ишлейдиле, лекцияла да окъуйдула. Археологла боллукъ студентле Эрмитажда стажировка да ётедиле. Москваны билим, маданият жаны бла онгларын КъМКъУ кесини ишинде хайырланады», – дегенди Юрий Пиотровский. «Эрмитаж – Кавказ» деген араны ачылыуу университетни юбилейине жораланнганды. «Тёгерек столда» Кавказда бардырылгъан геральдика тинтиуле сюзюлгендиле.

Эрмитажны кюнлери Грозныйде, Владикавказда да болгъандыла, алай анда байламлыкъла кёрмючле бла чекленип къалгъандыла.

Университетни ректору Юрий Альтудов Адыгеяны эм Къабарты – Малкъарны халкъ устасы Ася Еутыхны кёрмючю бек магъаналы иш болгъанын чертгенди. «Биз университетни токъсанжыллыгъына жетишимлерибиз бла жетгенибизге ёхтемленебиз. Бусагъатда вузда онсегиз минг студент окъуйду, ала бизге къыркъ сегиз къыралдан келгендиле. Россейни бек айныгъан университетлерини санына киребиз. Эришиуден ётюп, «Приоритет 2030» деген программагъа киргенбиз», – дегенди Альтудов.

Пресс-конференцияда Юрий Пиотровский, Ася Еутых, «Эрмитаж – Кавказ» араны директору Альберт Саральп, Эрмитажны къуллукъчулары Юлия Марченко, Андрей Мазуркевич сёлешгендиле. Ала айтханнга кёре, студентле, жаланда Къабарты – Малкъарны тарыхы бла чекленмей, битеуда Кавказны юсюнден кёп зат билликдиле, лекцияланы белгили алимле окъурукъдула.

Дагъыда суратчы Ася Еутыхны кёрмючю къуралгъанды. Ол: «Мен художествону школдан сора Карачаевскде билим алгъанма, артда уа Краснодарда, алай биз Эрмитажны ишчилери жазгъан китаплары къолубуздан кетермей эдик, бюгюнлюкде да ала мени библиотекамдадыла. Эрмитажда энчи кёрмючюм ачылгъанда, бек къууанган эдим, бюгюнлюкде уа ишлерими бу университетде кёргюзтеди бу айтхылыкъ музей, ол мени ёхтемлендиреди», – дегенди. Ызы бла уста Кавказда не заманда да кёп миллетле жашагъанларын, алай аланы барысын да ариулукъ бирлешдиргенин чертгенди .

Дагъыда студентле Россейни халкъ артисти Александр Сокуровну сохтасы Андрей Кречетовну «Эрмитаж. Посвящение Рембрандту» деген фильмине къарагъандыла. Музейни ишчилери Нальчик шахарны 33-чю номерли школунда «Эрмитаж – класс» клубха жюрюген сабийле бла да тюбешгендиле.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Белгилеу

Бу кюнледе Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театрда КъМР-ни илмусуну сыйлы къуллукъчусу, Ингушетияны маданиятыны сыйлы къуллукъчусу, КъЧР-ни илмусуну сыйлы къуллукъчусу, филология илмуланы доктору, гуманитар тинтиуле бардыргъан институтну къарачай-малкъар адабият бёлюмюню тамата илму къуллукъчусу Биттирланы Тамараны юбилейине жораланып, къууанчлы ингир болгъанды. Ары Тамара Шамшюдюновнаны таныгъанла-билгенле, аны фахмусун, адамлыкъ ышанларын багъалагъанла аслам халда келгендиле. Аланы санында уа Къырал Думаны Федерал Жыйылыууну депутаты Геккиланы Заур, Республиканы оноучусуну кенгешчиси Уяналаны Аминат, КъМР-ни маданият министри Мухадин Кумахов, Къарачай-Черкес Республикадан, Ингушетиядан, Дагъыстандан къонакъла, кёп башхала да болгъандыла.

Даражалы ат, саугъала, гюлле да

Эсгерте кетейик, Биттирланы Тамара юч жюзден аслам илму ишни, ол санда уа къарачай-малкъар адабиятны тохташхан тарыхына, айныууна, бюгюннгю болумуна эмда халкъны кёлден чыгъармачылыгъына аталгъан эмда окъуу-методика пособияла 24 китап боладыла.

Къууанчлы ингирни ача, аны бардыргъанла Гергъокъаланы Халимат бла Мызыланы Аубекир алимибизни жашау эмда чыгъармачылыкъ жолларыны юслеринден билдириуле этгендиле. Ызы бла сахнагъа Заур Далхатович бла Мухадин Лялюшевич чыкъгъандыла. Ала жыйылыугъа сюйюп келгенлерин, аллай адамыбыз барлыгъына къууаннганларын, кёллери кётюрюлгенлерин да айтхандыла. Узакъладан келген делегациялагъа да ыспас этгендиле.

Маданиятны министри, андан сора да, иш кёллю, профессионал адамлагъа хурмети уллулугъун, юбиляр да аллай адам болгъанын билдиргенди. Инсан тутхан ишине сюймеклиги, жууаплылыгъы бла къарамаса, ол жетишимли да болмазлыгъын айтханды.

Тамара Шамшюдюновнаны коллегаларыны атындан огъарыда сагъынылгъан институтну директору Касбулат Дзамихов, РАН-ны Къабарты-Малкъарда илму арасыны башчысы Залимхан Нагоев да алгъышлагъандыла. Ала алимибиз кесини ишлеринде миллетине сюймекликни ачыкълагъанын, ол илмугъа сейири бла бирге анда жетишимли да болалгъанын чертгендиле, ызы бла аны РАН-ны федерал илму арасыны Сыйлы грамотасы бла саугъалагъандыла. Филология илмуланы доктору, профессор Адам Гутов да, алгъышлагъа къошула, анга мындан арысында илхам учунуулукъ, жюрек ырахатлыкъ да тежегенди.

Хар заманда да, къайда сёлешсе да, белгили журналист Моттайланы Светлана ариу, магъаналы сёзю бла да айырмалыды. Бу жол ол жыйылыуда КъМР-ни Жазыучуларыны союзуну правленини атындан сёлешгенди. «Тамараны жаланда кесин угъай, аллай адамыбыз барлыгъы бла бизни барыбызны да алгъышлайма», – дегенди. Эрттеден бери таныгъанын, шуёхлукъ жюрютгенин да билдиргенди. «Кесинг ариуча, акъылынгэсинг да ариудула»,– деп, анга жоралагъан назмусуну юсюнден да айтханды.

Журналистлени союзуну атындан а «Къабарты-Малкъар» ГТРК-ны келечилери Сабанчыланы Арипа бла Ботталаны Мухтар алгъышлагъандыла. Ала Тамара Шамшюдюновна миллетини илмусун айнытханы бла бирге республиканы, къыралны да бу бёлюмю ёсе барырына юлюш къошханын чертгендиле. Ол телевидениядa, радиода бериулеге да къатыша, халкъыны биргесине болгъанын хапарлагъандыла.

Къарындаш республикаладан келгенле да ол ингирде алим къызыбызгъа кёп ариу сёзле айтхандыла. Бардыргъан иши ючюн ыспас да этгендиле. Сёз ючюн, Дагъыстандан келген Разия Ахмедова къумукъ тилде сёлешип, ариу алгъыш айтханды. Бу делегация республикаларыны Правительствосуну аты бла Сыйлы грамота бла саугъалагъанды. РФ-ни сыйлы артисткасы Бурлият Эльмурзаева уа жырлары бла къууандыргъанды.

Къарачайдан келгенле уа, алгъадан айтсакъ, бизни барыбызны да ёхтемлендиргендиле. Ала белгили алимибизге «КъЧР-ни илмусуну сыйлы къуллукъчусу» деген даражалы ат берилгенин билдирип, жюрекден алгъышлагъандыла. Художник Французланы Казбек а аны ариу портретин ишлеп келтиргенди. Экономика илмуланы доктору Тоторкъулланы Шагъабан бла философия илмуланы кандидаты Ёзденланы Шарафутдин алим коллегаларыны юсюнден бюгюнлюкде назмула жазыла эселе, келир заманда да аны ишлери кёплеге жарарыкъларын, аны юсюнден китапла да жазыллыкъларын айтхандыла.

Биттирланы Тамарагъа жюрекден алгъышларын Ингушетиядан келгенле да этгендиле. Ала ол ингушлуланы кеслеринден эсе да аланы жазыучуларыны юслеринден теренирек жазгъанын, адабиятларын айнытыугъа къошхан юлюшю уллу болгъанын чертгендиле эмда Жазыучуларыны союзундан Ыразылыкъ къагъыт бергендиле.

НИИ-лерини атындан а аны директору Нина Барахоева сёлешгенди. Ол алимибиз эки миллетни арасында салгъан шуёхлукъну юсюнден айтханды. Аны бетинде саулай малкъар халкъны кёргенин чертип, саулукъ-эсенлик, мамырлыкъ да тежегенди. Къолдан устала, кийиз уруу ишни жангыртханла Фатима Барахоева бла Танзила Дзаурова ариу сёзлери бла бирге кеслери этген кийизни да саугъалагъандыла.

Къууанчлы ингирде алгъыш сёзле Черек, Элбрус, Чегем, Урвань, Терк, Бахсан районланы атларындан да эшитилгендиле. Тиширыуланы советини председатели Лидия Дигешева, Жамауат палатаны келечиси Байчекуланы Нина, кёп башхала да, Тамара Шамшюдюновнаны усталыкъ эмда адамлыкъ ышанларын къатлай, мындан арысында да жетишимле тежегендиле.

Ол жюрекден келген алгъышлагъа Биттирланы, Эристауланы, Эристовланы эмда Герпегеж элни келечилери да къошулгъандыла. Андан сора да, юбилярны туудукълары айтхан алгъышла, окъугъан назмула уа бютюнда хычыуун эшитилгендиле.

Дагъыда байрамда Биттирланы къызларына поэтле Созайланы Ахмат, Моттайланы Светлана, Акка Бычакъсыз, Ахметланы Хажикъасым, Ёзденланы Исмайыл жоралагъан чыгъармала да окъулгъандыла. Жыр премьера да болгъанды, аны автору Мамайланы Фатимады, жырлагъан а Атмырзаланы Элдар этгенди. Алгъышлагъанланы санында, андан тышында да, Таукенланы Лиза болгъанды (белгили Жангоразланы Ибрагимни къызыды).

Белгилегенибизча, къууанчлы ингирде жыр саугъала да болгъандыла. Аланы жырчыларыбыз Жаникаланы Элдар, Занкишиланы Марат, Габуланы Зухура, Туменланы Жаннет, Гергъокъаланы Халимат, Мамайланы Фатима, Мызыланы Аубекир, Ауес Зеушев, башхала да эшитдиргендиле. «Киеулюк» спектакльни юзюгюне да, аны уа Шауаланы Орусбий бла Мамайланы Фатима ойнагъандыла, жамауат ыразы болгъанды. Тамара Шамшюдюновна да хар ары келгеннге кесини ыразылыгъын билдиргенди. Ингирни къурагъанлагъа да ыспас этгенди.

Алимибиз илмуда эндиге дери ызланнган жол бла бармай, кеси ачхан ызла бла бара, жетишимлери бла жаланда кесини угъай, миллетини атын да айтдыргъанлай келеди. Аны ючюн кётюргенди жамауат да аны, хурметсый да бергенди. Биз да, ол алгъышланы барысына жангыдан къошула, анга мындан арысында да илхам, саулукъ-эсенлик, жангы китапла эмда башламчылыкъла тежейбиз,

МОКЪАЛАНЫ Зухура.
Суратланы **БАЙСЫЛАНЫ Марзият** алгъанды.

Эришиуле

Акъылман Кязимге жоралап

Мечиланы Кязим атлы культура фондда халкъыбызны эрттеден келген маданият хазнасын, тилин, тёре адетлерин сакълау жаны бла кёп иш этиледи. Бу кюнледе анда Кязим хажини аты бла баргъан эришиуге къатышхан жашчыкълагъа бла къызчыкълагъа ыразылыкъ айтылгъанды. Ол байрамгъа республиканы эл-эллеринден, шахарладан да сабийле, аланы ата-аналары, устазла, жазыучула, журналистле къатышхандыла.

Мечиланы Кязим атлы фондда ишлегенле бу кюннге, хар заманда, иги хазырланнганлары аллындан окъуна билиннгенди. Экранда Кязим хажини, аны Шыкъыда юйюню суратлары кёрюннгенлей тургъандыла. Аны тюбюнде уа «Адамды бизни атыбыз» деген жазыу болгъанды. Залны къабыргъалары миллет кийизле бла жасалгъанлары да мекямгъа жылыулукъ бергенди. Жыйылгъанла байрамны аллында «Акъылман» деген телефильмге къарагъандыла.

Къууанчлы жыйылыуну Малкъарланы-Элеккуланы Карина бла Уяналаны Керим бардыргъандыла. Кино бара тургъанда, ала экиси да кезиу-кезиу сахна артындан поэтни жашауну, аны ёмюрлюк чыгъармачылыгъыны юсюнден айтхандыла.

Ызы бла Мечиланы Кязим атлы маданият фонд къурагъан конкурсну излемлери къалай болгъанлары эсгертилгенди. Эришиу сентябрь айны узунуна бардырылгъанды. Аны бир номинациясы сабийлени Кязимни чыгъармаларына кёре сурат ишлеулери болгъанды. Ол суратланы кёрмючю фондну къабыргъаларын жасагъанды. Экинчиси чыгъармачылыкъ эришиу эди – закий Кязимге аталгъан назмула, эсселе, кёлденжазмала. Ючюнчюсю уа – акъылманны окъуулары. Бу номинация онлайн халда Интернетде баргъанды. Видеороликлени айырмаларын фондну сайтланы бетлеринде кёре тургъансыз. Эришиуге юч жюзге жете сабий къатышханды.

Мечиланы Кязимни назмуларын айтып, онлайн окъуулада хорлагъанлагъа саугъаланы жюрини членлери – Кязимни туудугъу Мечиланы Таука, «Заман» газетни культура бёлюмюню редактору, назмучу Мусукаланы Сакинат, Къабарты-Малкъарны журналист союзуну председателини къуллугъун толтургъан Шауаланы Разият эм жамауат адамы Байсыланы Хызыр бергендиле.

1-4 классланы окъуучулары болуп, хорлагъанла Атмырзаланы Тамерлан, Темиржанланы Алия эм Бёзюланы Зухура эдиле. Аладан тамата, 5-8 классланы окъуучуларыны араларында – Атабийланы Салима, Князланы Элина, Цыйкъанланы Ясмина. 9-11 классны окъуучулары – Жантууланы Ислам, Мусукаланы Тамерлан, Бёзюланы Ислам.

Хаджи-Бек Мухтар Васим бла Шхагапсов Идар а башха тилледе назму айтып, сыйгъа тийишли болгъандыла.

Шайырны чыгъармачылыгъыны юсюнден илму ишле жазып айырма жерге чыкъгъанла да бар эдиле: Аналаны Ибрагим, Бёзюланы Ислам, Акъболатланы Жаннет. Сурат этгенледе уа Князланы Элина хорлагъанды.

Мечиланы Кязим атлы маданият фонд бу байрамда, биринчиден, хорлагъанланы, ызы бла ары келгенлени къууандырыргъа деп, концерт программа хазырлагъанды. Аны барыуунда Элеккуланы Нюрмухаммат башчылыкъ этген «Насып» атлы тепсеу ансамбльни жашлары бла къызлары кезиу-кезиу, къауум-къауум чыгъып, сора Улбашланы Аида да тепсегендиле. Бёзюланы Лейля бла Джамиля уа, тепсегенден сора да, жырла айтхандыла. Ахкёбекланы Диана да сейирсиндиргенди къарагъанланы – ол гюржю тепсеу кёргюзтгенди.

Жыр бла ары келгенлени ол кюн дагъыда Тёппеланы Джамиля, Занкишиланы Марат, Жуболаны Жамбулат къууандыргъандыла. Шайырны назмулары уа тюрлю-тюрлю тилледе айтылгъандыла. Хаджи-Бек Мухтар Васим аланы малкъар, орус, ингилиз эм арап тилледе окъугъанды. Бу байрамгъа Атабийланы Салима, Бёзюланы Зухура, Темиржанланы Алия эм башхала да хазырланнгандыла. Зикирлени уа Псычох элде жашагъан Жантууланы Ислам бла Атмырзаланы Тамерлан ариу айтхандыла.

Къабыргъадан бу къууанчха къарап, огъурлу бетинден нюр тёгюле, ышара эди акъылман Кязим.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.
Суратла **ОРАКЪЛАНЫ Мариямныдыла**.

Чемерлик

Жыйрыкълары насып келтире

Салпагъарланы-Герийланы Фаризат Огъары Малкъарда ёсгенди, алай къадары уа Къарачайда Учкекен элге элтгенди. Аты айтылгъан къол устады, миллет жыйрыкъла тигеди.

– Фаризат, юйден, эгечлеригизден, къарындашыгъыздан, жуукъладан-тенгледен узакъда жашагъан тынч болмаз.

– Аллахха шукур, Къарачай бла Малкъар бир бирлеринден алай узакъ тюйюлдюле. Алгъын Учкекенде жангыз таулу келин эдим, энди уа кёпбюз, бир бирибиз бла байламлыкъ да жюрютебиз. Огъары Малкъаргъа барып тургъан кюнлерибиз а бек татлы кёрюнедиле. Хар адамгъа да туугъан эли, жери бек сейирликдиле. Болсада кесими башха миллетни ичинде жашагъаннга санамайма, биз бир къарачай-малкъар миллетбиз, тилибиз, динибиз, адетибиз-тёребиз, ашыбыз-суубуз да бирди. Эки тёппеси болгъан Минги тау бизни халкъыбызны тау суратыча кёрюнеди манга.

– Ариу тиге билгенле окъуна, юйюр къурагъандан сора, къоюп къоядыла ишлерин.

– Мен къоялмагъанма. Биз да юч сабий ёсдюргенбиз, къызыбыз эрдеди, юч туудукъчугъубуз да барды – Малика, Амина, Медина. Ала байрамланы къой да, юйде хар кюнден миллет кийимле кийип айланыргъа сюедиле. Не десенг да, сабий кёрюп тургъан затына терк юйренеди. Дагъыда кесибизни тилибизде сёлешигиз деп, тилегенлей турама. Мени акъылыма кёре, жер башында тил байлыкъ сакъланыргъа керекди, хар бири ариулукъну, билимни таркъаймазлыкъ тенгизиди.

– Миллет маданиятны, ана тилни сакъларгъа онг бармыды шёндюгю дунияда?

– Барды, ол да – окъууду. Миллет жыйрыкъны тигерге да юйренирге, къарачай-малкъар тилни билир ючюн да окъургъа керекди, кеси аллына хар затыбыз да къураллыкъ тюйюлдю. Хар бирибиз къолубуздан келгенни этейик: мен жыйрыкъла тигейим, сиз ана тилибизде жазыу ишигизни бардырыгъыз, сабий садларыбызда юйретиучюле балачыкъла бла кеси тилибизде сёлешсинле!

Жаннетли болсун, анам Шемшият он сабий ёсдюргенди, кёчгюнчюлюкню къыйынлыгъындан окъуялмай, билимге термиле къалгъаны себепли, биз барыбыз да окъуп, бирер ишге тохташханыбызгъа бек къууаныучу эди. Ол тёлюню юйюрлерине къарачыгъыз: хар биринде – сабийле кёп, билимлиле. Бизни аталарыбыз бла аналарыбыз сабийлерине тынгылы билим берир ючюн, къалай ишлей эдиле! Ала кеслерини борчларын толтургъандыла, бюгюнлюкде башха соруулагъа къараргъа керекди, бек башы – миллет маданиятны сакълауду.

– Тикген жыйрыкъларыгъызны, аланы иелерини къадарларын билип турамысыз огъесе, сатхандан сора, унутупму къоясыз?

– Миллет жыйрыкъ битгинчи, кёп къарыуунг-кючюнг кетеди, хар бири эсингде къалады. Аланы иелери бла байламлыгъымы юзмейме. Аллахха шукур, жыйрыкъларымы кийип эрге баргъанла бек тап жашайдыла.

– Баш иегиз: «Тамамды ишлегенинг, энди солу», – демеймиди?

– Ол суратчыды, мени ангылайды, къарыуум болгъан къадарда тигиуню бардырлыгъымы биледи.

– Бусагъатда миллет ышанлары болгъан жыйрыкъла жайылгъандыла. Сиз алагъа къалай къарайсыз?

– Ачыкъ айтханда, бюсюремейме. Жаланда тёрели миллет жыйрыкъ ариу кёрюнеди манга. Ёмюрледен келген ариулукъну кючю чексизди. Хау, олтуруп, не зат да къураргъа боллукъду. Алай аллай «чыгъармачылыкъ» манга магъанасыз кёрюнеди. Тёрели адетлерибиз, къылыкъларыбыз, тилибиз, кийимибиз сакълансала, бек къууанырыкъма.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Сурат авторнуду.

Мадар

Газ эмда электрокюч бла жалчытыу ышаннгылы боллукъду

«Газпром газораспределение Нальчик» компания кёк отлукъ бла жалчытыу эмда аны хайырланыучулагъа жибериу системаларын келир къышха тынгылы хазыр этгенди. Андан билдиргенлерине кёре, аны специалистлери жер тюбю бла баргъан мингден артыкъ километр быргъылагъа къарап чыкъгъандыла, ол санда жетмиш километрлик кесегин тот басмазча жангыдан боягъандыла. Дагъыда газны басымын тийишдириучю юч мингден аслам пунктха кёз жетдиргендиле, кемчиликле табылгъан бешисин а жангыларына алышхандыла. Предприятияны автопаркы да, анда уа 259 машина барды, къышха хазырды.

«Этилген ишлени хайырындан адамланы, коммунал организацияланы эмда промышленность предприятияланы газ бла мындан арысында да ышаннгылы жалчытып турургъа боллукъду», – дегенди компанияны башчысы Залим Вороков.

Бу кезиуге хазырланыу жумушларын «Каббалкэнерго» предприятияда да бошай турадыла. Энергетикле 27 трансформаторгъа эмда 232 аллай подстанциягъа, сора дагъыда аслам оборудованиягъа тынгылы ремонт этгендиле. Ток ызланы тинтген кезиуде кёп къалмай 78 километр чыбыкъ, 942 чыпын эмда электрокючню тыйгъан затланы да жангыларына алышхандыла. Бийик вольтлу ызланы тийрелерин (26 гектар) да юлкюледен бла бутакъладан тазалагъандыла.

«Ремонт программагъа къадар специалист къатышады. Аланы бирлешип къармашыуларыны хайырындан бу кюзде эмда келир къышда республиканы электрокюч бла жалчытыугъа сёз айтырча боллукъ тюйюлдю», – дегенди «Каббалкэнергону» башчысы Муртаз Каров.

УЛБАШЛАНЫ Мурат
хазырлагъанды.

Ыспаслау

Эки суратчыбыз – академикле, сегизи уа – саугъалыла

Бу кюнледе Къабарты-Малкъарны Миллет музейинде къууанчлы да, саугъалы да жыйылыу баргъанды. Россейни художествосолу академиясы Къабарты-Малкъарны Художниклерини союзу бла бирге республиканы 100-жыллыгъы бла байламлы бардырылгъан конкурсда хорлагъанланы хурметлегендиле.

Бу ариу жумушну бардырыргъа КъМР-ни Правительствосуну Председателини орунбасары **Марат Хубиев** келгенди. Ол республиканы Башчысы **Казбек Коковну** атындан конкурсха къатышханланы, хорлагъанланы, аланы къууанчларына келгенлени да алгъышлагъанды. «Бу конкурс энчиди – ол Къабарты-Малкъарны юбилейине аталгъанды. Алай бла бек тийишлиле сайланнгандыла. Республиканы интеллигенциясына быллай хорламланы магъаналары уллуду. Россейни художествосолу академиясыны тёречилери бизни суратчыларыбызгъа быллай бийик багъа бергенлери къууандырады эм мындан ары андан да бийик жетишимлеге жетерге кёллендиреди», – дегенди ол.

Республиканы маданият министри **Мухадин Кумахов** да алгъышлагъанды хорлагъанланы. «Бюгюн бизни дагъыда эки суратчыбыз академикле болгъандыла. Алгъын бизде аланы санлары беш эди, бюгюн а ала жетиге жетгендиле. Къабарты-Малкъар фахмулуланы жериди деп махтаныргъа боллукъбуз», – деп, министр академик даражаны алгъан **Руслан Цримовну** бла **Арсен Гучапшевни** къолларын тутханды.

Россейни художествосолу академиясыны вице-президенти, ол академияны академиги **Андрей Бобыкин** да келген эди бизни къууанчыбызны бютюнда бийик этерге. Ол Россейни художествосолу академиясыны президенти Зураб Церетели республиканы Башчысы Казбек Коковха Къабарты-Малкъарны 100-жыллыгъы бла байламлы ийген алгъыш къагъытны окъугъанды. Ызы бла Къабарты-Малкъарны халкъ художниги Руслан Цримовну эмда скульптор Арсен Гучапшевни алгъан академик даражалары, келе тургъан юбилейлери бла да алгъышлагъанды.

Ызы бла Къабарты-Малкъарны Художниклерини союзу бирге бардыргъан конкурсда хорлагъан сегиз суратчыгъа саугъала берилгендиле.

Москвадан дагъыда болгъанды къонакъ. Россейни художествосолу академиясыны членкорреспонденти, бу конкурсну къурагъан **Сергей Ступин** ишлеген жерини, кесини да атындан бу ишге тири къатышханлагъа Ыразылыкъ къагъытла бергенди.

Башда айтылгъан академияны академиги Александр Рубец: «Биз бюгюн Къабарты-Малкъарны аламат суратчыларын саугъалайбыз. Аланы битеу къыралда, дунияда да биледиле. Быллай иги ишлеге аталгъан конкурсла энтта да барып турлукъларына, тёреге айланырыкъларына ийнанама», – дегенди ол.

Ол кюн Миллет музейде «Адам. Табийгъат. Алам» деген кёрмюч бара эди. Аны залларында айлана, искусствоведенияны доктору **Татьяна Астраханцева**: «Бюгюн бу жарыкъ тюбешиу жюрегими къууанчдан толтургъанды. Бу XXI ёмюрде кёп тюрлю стильлени кёрмючюдю», – деп белгилегенди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.
СУРАТДА: Акъкъызланы Имара саугъаланады.

Себеплик

Китапланы – сабий садлагъа

Ана тилни сакълау, аны сабийлеге сюйдюрюу эм юйретиу бюгюнлюкде жашаубузну магъаналы кесегиди дерге боллукъду. Аны бла байламлы быйылдан башлап школгъа дери билим бериу системада малкъар эм къабарты тилледе юйретген энчи къауумла къуралгъандыла. Бу иш сынау халда бардырылады. Анга кёре, бу проектге къатышхан бир ненча сабий сад белгиленнгендиле: Тырныауузну 1-чи номерли сабий сады, Яникой элни сабий сады, Нальчик шахарны 2-чи эм 63-чю номерли сабий садлары.

Алгъын юйретиу иш жаланда орус тилде бардырылгъан эсе, бу ишге таукел болгъанлагъа энди энчи къауумлада малкъар эм орус тилледе ишлерикдиле. Жашчыкълагъа бла къызчыкълагъа ана тиллерин сюйдюрюр ючюн эм юйретиучюлеге болушлукъгъа деп къыстау халда окъутуу материал жыйышдырылады. Бу ишге

болушлукъ этерге сюйгенле да бардыла. Аладан бири чегемли жашчыкъ Татчаланы Тамирланды. Ол Нальчикни 33-чю номерли школуну окъуучусуду, социал сетьлени хайырындан аны барыбыз да таныйбыз. Ол «Шагди» ансамбльни солистиди эм кесини юлгюсюнде ёсюп келген тёлюню миллет хазнабызны сюерге юйретеди. Ма бу жумушха да Тамирлан къошумчулукъ этгенди.

Шабат кюн КъМКъУ-ну Устазланы усталыкъларын ёсдюрюу институтуну малкъар тилден лабораториясында тюбешиу болгъанды. Ол кюн Татча улу сабий садланы келечилерине саугъагъа кесини энчи библиотекасында болгъан китапчыкъланы келтирген эди. Лабораторияны таматасы Къонакъланы Люба, Татчаланы юйюрге ыспас этип, бу ишге себеплик этгенлери ючюн ыразылыгъын билдиргенди.

– Тамерлан тилин, хазнасын да сюйген таулу жашды. Кёплеге юлгюдю. Бизни борчубуз да быллай тёлюню ёсдюрюудю, – деп чертгенди белгили устаз.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Къошумчулукъ

Хунерликлерин ачыкълай

Бу кюнледе Быллымны орта школуна барыргъа тюшдю. Аны биринчи отоунда кёрмюч бар эди. Анда, таулу миллет кийимледен сора да, агъач адырла, кийизле, кюйюзле да салынгъанды. Ала барысы да бири биринден сейир. Эс бурмай, къатында бираз турмай кеталмайса. Алагъа къарай сагъыш этесе: нечик уста адамларыбыз болгъандыла деп.

Бир-бир кюйюзлени суратлары уа асыры ариуладан, уста суратчы ишлеген сунарса. Аланы уа школчу къызла, Быллымны орта школуну тамата классларыны окъуучулары, кеслери сокъгъандыла.

Юйретген а ким этеди десегиз, урунуудан окъутхан устазлары Алийланы Роза Хамзатовнады. Ол кёп жылладан бери мында устазды. Ишин уста биледи, кёл салып бардырады. Ала этген ишлени районда бардырылгъан фестивальлада кёргюзте, алчы жерлеге тийишли болгъанды.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.
СУРАТДА: Алийланы Роза Хамзатовна.

Жамауат

Борч этгенле токсуз къалгъандыла

«Каббалкэнергону» специалистлери борчлары болгъан адамланы юйлерине баргъан токну кесгендиле. Озгъан айда энергетиклени «къара» тизмесине 687 адам тюшген эди. Аладан иги кесеги (643), иш осалына кетеригин кёрюп, борчларын жабаргъа ашыкъгъандыла. Эсгериуню сансыз этген 44 хайырланыучу уа токсуз къалгъандыла.

Бу ишни бошагъанларындан сора контролёрла токлары алгъын кесилген 151 юйге да къарагъандыла. Аланы санында 70 адам фатарларын сетьге жангыдан къошханларын ачыкълагъандыла. Аланы ишлерин право жаны бла ойлагъандыла, ызы бла тийишли органлагъа жиберликдиле.

Энергетиклени айтханларына кёре, электрокюч ючюн эки айны ичинде тёленмей турса, ала хайырланыучуну юйюне баргъан токну кесерге эркиндиле. Аны жангыдан жиберип башлар ючюн а, борчну толусунлай жабып, кесген-къошхан жумушланы багъаларын да тёлерге тюшерикди. Аны себепли электрокюч ючюн ахчаны заманында берирге унутмагъыз – сюйсегиз компанияны кассаларында, сюйсегиз а онлайн халда.

ОМАРЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Акция

Экономика жаны бла билимни магъанасы уллуду

Бу айны онбиринчисинде регионланы барында да «Битеуроссей экономика диктант» деген билим бериу акция ётгенди. Аны РФ-ни Эркин экономика союзу, экономистлени Халкъла аралы Союзу бла бирге къурагъандыла. Анга Юрий Лужковну Фонду, Россейни тарых жамауаты, Москваны авиация институту, РФ-ни Правительствосунда Финансла университет, Россейни Илмула академиясы, власть органла эм башхала себеплик этгендиле. Быйыл ол «Кючлю экономика – айныгъан Россей!» деген чакъырыу бла бардырылгъанды, дегендиле Къабарты-Малкъар къырал аграр университетде.

КъМКъАУ-да бу диктант Экономика эм оноу этиу факультетде ётгенди. Анга студентле, преподавательле – битеуда юч жюз чакълы адам къатышхандыла.

Экономика диктант жарыкъландыру хыйсап бла бардырылады. Аны баш мураты – адамланы бу илмугъа сейирлерин къозгъауду, экономика жаны бла билим хар кимге да керек болгъанын билдириудю.

Акциягъа къатышханланы барына да сертификатла бергендиле. Анда 85 неда андан кёп балл алгъанланы уа тийишли дипломла бла саугъалайдыла.

Битеуроссей диктант бошалгъандан сора аналитика отчёт жарашдырылады. Ол саулай къыралда эмда энчи хар регионда адамлада бу жаны бла къаллай билим болгъанын ачыкълайды. Аны юсю бла рекомендацияла да хазырлайдыла. Аланы уа билим бериуде хайырланыргъа боллукъду.

Туризм

Хайырлы башламчылыкъ

Минги тауда солугъанлагъа энтта бир хайырлы башламчылыкъ этилгенди – энди билетлеге кезиуню сакъламай, «Азаудан» «Къарабаши» станциягъа кётюрюлюр ючюн хакъны «Мир» карта бла тёлерге боллукъду, деп билдиредиле республиканы Курортла эм туризм министерствосундан.

Аны ючюн картаны считывательге салып, жашил тюрсюн жаннгынчы сакъларгъа керекди, счётугъуздан 1400 сом алынырыкъды. Биргегизге шуёхларыгъыз болсала, ала ючюн да бу амал бла тёлерге жарайды, бир картаны ненча кере хайырланырыгъызгъа чек салынмайды. «Кавказ.РФ» обществону генеральный директору Хасан Тимижев айтханыча, ала бу сынамны Архызда, Ведучиде бла Шимал Осетияда ишлене тургъан Мамисонда да кийирир умутлудула.

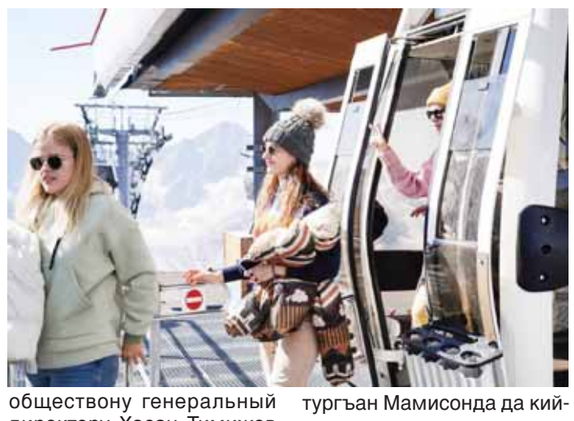

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфия.

Спорт

Миллет проектге кёре

Майский шахарда «Юность» стадионнга кёп заманны ичинде къаралмагъаны ючюн, анда спорт бла кюреширге онг жокъ эди. «Демография» миллет проектни чегинде мында футбол майданнга жалгъан кырдык салыннганды, муниципалитет да кесини ахчасына чабыу жолчукъланы ишлегенди, тёгерегине буруула салгъанды.

Стадион бир гектар жерни алады, спорт школну тийресинде орналыпды. Бусагъатда анда чурумсуз жарау этерге, спортчуланы хазырларгъа жарайды. Къараучулагъа олтурурча шинтикле орнатыргъа, спортчулагъа да кийинирча отоула ишлерге умут барды. Стадионнга шёндю шахарчыла сюйюп келедиле, анда жарауларын сынамлы атлетле, спорт бла саулукъларын кючлерча кюрешгенле да бардырадыла, деп билдиредиле республиканы Спорт министерствосундан.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Билдириу

Илму ишлерин кёргюзтюрюкдюле

Сюд приставланы федерал службасы эмда Юстицияны битеуроссей къырал университети Россейде сюд приставланы институтуну къуралыуу, тарыхы эм шёндюгю болуму жаны бла илму ишлени конкурсу башланнганыны юсюнден билдирилгенди. Быйыл ол 14-чю кере бардырылады эмда анга студентле, аспирантла къатышыргъа эркиндиле – юридический, экономика эм журналистика факультетлени келечилери.

Биринчи аны регион бёлюмю бардырыллыкъды, анда хорлагъанла федерал даражада кёргюзтюллюкдюле. Илму ишлени 2022 жылда 1 декабрьден башлап, 20-чыгъа дери берирге онг барды. Соруулары болгъанла бу телефон номерге сёлеширге боллукъдула **(88662) 42-61-90** (Жемухова Ляна Сафарбиевна).

Конкурсну юсюнден толу хапар ФССП-ны КъМР-де Управлениясыны сайтында басмаланыпды **(https://r07.fssp.gov.ru/2801334/)**

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Чекчи управление

Жолгъа атланырны аллында паспортугъузгъа къарагъыз

«Минеральные воды» аэропортда чекчиле тыш къыралдан келгенлени документлерин тинтген кезиуде акъылбалыкъ болмагъан къызны паспортунда визасыны болжалы бошалгъанын ачыкълагъандыла. Ол россейли авиакомпанияны самолёту бла учханы тохташдырылгъанды.

Къыралда ишлеген законлагъа тийишлиликде, Россей Федерациягъа келген адамны документлери болургъа керекди. Бу жорукъ бузулгъаны бла байламлы къызны РФ-ге къоймай, учхан аэропортуна артха ашыргъандыла.

Авиакомпаниягъа Административ кодексни 18.14-чю статьясыны 1-чи кесегине кёре терслеу материалла ачылгъандыла. Ала тинтилип, компаниягъа тазир салыннганды (55 минг сом) эмда компанияны башчысына быллай бузукълукъланы болдурмауну юсюнден эсгертиу этилгенди, деп билдиргендиле бизге РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Чекчи управлениясындан.

ТОКЪЛАНЫ Фатима.

Право

Жумушну женгил тындырыр ючюн

Россейни Цифралы министерствосу «Европротокол онлайн» деген сервисни жарашдыргъанды. Аны «Госуслуги Авто» приложенияда табаргъа боллукъду. Автомашина жюрютюучюле, ДТП-гъа тюшселе, бу сервисни хайыры бла полициячыланы чакъырыргъа боллукъдула. Кесин да къагъытланы жарашдыра турмай.

Европротоколну толтурур ючюн а ма бу затланы этерге керекди:

транспортну эмда ОСАГО полислени юсюнден информацияны кёргюзтюрге;

ДТП къалай болгъанын жазып билдирирге, аны схемасын суратха алыргъа;

авария болгъан жерни суратха тюшюрюрге;

машиналагъа не хата жетгенин кёргюзтюрге, водительлени араларында келишиулюк болмагъан эсе, аны сылтауларын да туура этерге.

«Госуслуги Авто» приложение водительледен биринде болса да жетерикди. Экинчисинден жаланда ары тюз шартла тюшгенине шагъатлыкъ изленирикди. Алай приложение эки водительде да болса – иш бютюн терк этилликди; хар неге да сагъат жарым жетерикди. Ала протоколну къагъытда жарашдырыргъа сюйселе уа, бу сервис анга сурат эмда видео къошаргъа болушурукъду.

Энтта да бир талай излем барды бу амалны хайырланыргъа сюйгенлеге: водительлени экисинде да «Госуслуги» порталда регистрациялары болургъа тийишлиди. Андан сора да, ол ДТП-да адам ачыса жарамайды, хата уа жаланда машиналагъа тюшген бла къалыргъа керекди.

Неллай бир берликдиле:

- ДТП-гъа тюшгенле хар нени да суратха бла видеогъа алып, бир-бирлери бла да келишселе – 400 минг сомгъа дери;
- Ала бир-бирлери бла келишмей, ол жерни уа суратха алгъан эселе – 100 мингнге дери, бир-бирлерин терслемей, сурат да алмай къойсала да, аллай бир. Аны экиси да, болмаса уа жукъ бериллик тюйюлдю. Абери алыр ючюн полициячыны чакъырып, ДТП-ны европротокол бла угъай, башха халда жарашдырыргъа тюшерикди.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи – **42-63-01**.
Баш редакторну орунбасарлары – **42-38-21**, **40-04-82**.
Жууаплы секретарь – **40-03-24**.
Секретариат – **40-93-62.** Корректорла – **42-63-52.**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – **42-24-02, 42-67-68.**
Экономика – **42-66-73.**
Культура – **42-66-76.**
Социал ишле – **42-75-82, 40-59-18.**
Курортла, туризм эм спорт – **40-39-93, 42-66-71.**
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – **42-37-94.**
Энчи корреспондент – **42-68-72.**
Операторла – **42-66-85, 40-28-97.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан **400** газет тизгинден (машинка бла жазылгъан **5–6** бет) кёпню алмайды.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында **2016** жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.

Регистрация номер **—ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893**

Газетни басмагъа “КъМР-Медиа” ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет “Издательство “Южный регион” ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федерал Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: **76-01-21**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни “Роспечать” акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: **42-69-34**

Газет ыйыкъда юч кере чыгъады – **геуюрге, орта, шабат** кюнледе.

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Тикаланы Фатима – дежурный редактор; Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарьны орунбасарлары; Геляланы Валя (1-чи бет), Бийчеккуланы Жаннет (2-чи бет), Ахматланы Люаза (3-чю бет), Зезаланы Лида (4-чю бет), – корректорла.

Тиражы **1451** экз. Заказ № **2099**

Багъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

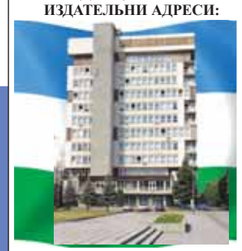

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта:
elbor_50@mail.ru